

IT investeringute tasuvus on mõõdetav

Milline on IT investeringu tasuvus? Sageli ei oska sellele vastata ei finantsjuht ega rahandusminister. Firmade ja valitsuste kapitalikulud arvutisüsteemidele kasvavad kiirenevas tempos; oma kohaloleku tagamine *Internetis* on nüüd pea iga ettevõtte “kohustuslik” eesmärk. Kuid millises teises majandusvaldkonnas näeme veel tegutsemist põhimõttel: enne tee (kuluta), siis mõtle? Konsultatsioonifirma Meta Group (USA) tehtud hiljutine uurimus näitas, et mitte ükski 6000-st äriettevõttest, kus tehti märkimisväärseid investeringuid infotehnoloogiasse, ei teostanud mingeid tasuvusarvutusi.

Üha rohkem on IT investeringute eesmärgiks mitte kulude sääst, vaid uute väärtuste loomine, firma väärtuse kasvatamine. On tekkimas ettevõtlusvorme, kus IT roll on otsustav. Strateegiliste IT kulutuste eesmärgiks võib olla klientide rahulolu parandamine, tõhusam teabevahetus, konkurentsivõime säilitamine jne. Ärijuhtide suurimaks probleemiks on aga selliste “pehmete” väärtuste väljendamine numbrites, st. kroonides või dollarites. Mistahes muu valdkonna investeringute puhul, nagu ehitus, tootmine, transport jm., ei ole probleemiks projekti tulevaste rahavoogude kirjeldamine, küll aga IT valdkonnas: kuidas näiteks hinnata firma kodulehekülje puhasnüüdisväärtust?

IT projekti tasuvuse arvutamiseks tuleks oodatavad väärtused “kvantiseerida” ehk konverteerida kõik “pehmed” väärtused numbrilisteks, majanduslikku sisu peegeldavateks näitajateks; sellisteks võivad kokkuvõttes olla tulude kasv, käibe säilitamine, kulude vältimine või sääst. Tasuvusanalüüsi alustamisel võib raskusi valmistada väärtusobjektide identifitseerimine:

Oletame, et IT-projekti eesmärgiks on firmasisese teabevahetuse tõhustamine. See tundub kasulikuna, kuid esmapilgul mittemõõdetavana. Kui süsteemi juurutamise tulemusena kulutavad töötajad vähem aega vajaliku info hankimiseks, siis annab projekt selgelt hinnatava majandusliku efekti, milleks on tööaja sääst. Või teine näide: Üldlevinud arusaama kohaselt ei saa veebiprojektide tasuvust hinnata. Sageli väidetakse, et *Internetis* tuleb olla selleks, et olla konkurentsivõimeline. Kuid arvatavasti suudab iga ärijuht hinnata, mis läheks firmale maksuma *Internetist* “puudumine”. Kas see tähendaks käibe vähenemist, klientide lahkumist või muud, kokkuvõttes rahas väljendatavat kaotust? Sellise kaotuse vältimine, ehk “sääst”, ongi veebiprojekti kvantitatiivne väärtus.

Üheks nipiks on ka kloonimise meetod: Olgu meil firma A, kus IT projekti eesmärgiks on mingi “pehme” väärtus, näiteks “klientide rahulolu kasv”. Kui me mõttes kloonime firmast A teise, täpselt identse firma B, kus sellist projekti ei tehta, siis milles võiks seisneda firmade A ja B erinevus mõne aja pärast? Kas see avalduks nende finantsnäitajates? Kui vahe on ennustatav, siis algselt mittemõõdetavaks hinnatud väärtus siiski hinnatav ka kvantitatiivselt.

Sageli seatakse tasuvushinnangute eesmärgiks täpsus. Kuid kapitalikulude tulususe hindamine ei ole kunagi täpne; tegemist ei ole mitte raamatupidamisega, vaid ennustamisega. Täpne saab olla vaid matemaatiline kalkulasioon ise, mitte kunagi aga vaatlus või hinnang. Kui näiteks IT investeringu eesmärgiks on “tellimuste täitmise kiirendamine”, siis arvatavasti ei suuda keegi hinnata, kui palju täpselt nende käsitus paraneb. Küll aga saab tasuvusarvutusi läbi viia, kui eksperdid hindavad, et tellimuste käsitlemine kiireneb 20-30% võrra. IT investeringute tasuvust saab, ja peab hindama ka siis, kui oodatavad tulemused on “udused”: see on igal juhul parem, kui tasuvuse hindamisest loobumine – ehk täielik teadmatus.

IT investeringute tasuvushinnangu sammud:

1. Projekti eesmärkide (väärtuste) identifitseerimine.
2. “Pehmete” väärtuste “kvantiseerimine”, tulude määritlemine.
3. IT projekti kulude määritlemine.
4. Projekti rahavoogude mustri kujundamine, tasuvusarvutused.

Armin Laidre
IT doktorant
armin@netekspert.com

17. jaanuar 2000.a.